

LIETUVOS 1940–2000 METŲ SPAUDOS OFICIALIEJI STATISTIKOS ŠALTINIAI

ANGELE ŠARLAUSKIENĖ

Įsrūtės g. 18-15, LT-2003 Vilnius, Lietuva

Įvadas

Pasaulyje egzistuoja didžiulė informacijos laikmenų įvairovė. Šiuo metu nedaugelis šalių galėtų rengti išsamius statistinius duomenis apie kitokias nei popieriuje skleidžiamas informacijos laikmenas. Ne visur tam palankios sąlygos. Todėl daugelis valstybių apsiriboja tik spaudinių statistika. Nors šios veiklos norminimo darbus apvainikavo praeito šimtmečio septintojo dešimtmečio viduryje parengtos tarptautinės rekomendacijos [13], ne visoms šalims pavyksta iki galo jų laikytis [1, 14–16]. Siekiant adekvataus tokios apskaitos rezultatų gretinimo tikslų tarptautiniu lygmeniu, privalu laikytis statistinio stebėjimo objektų priskyrimo vienodiems tipams bei rūšims, apibendrinamųjų požymių atrinkimo nuostatų. 1985 m. patvirtintos „Pataisytos knygų, laikraščių ir periodinių leidinių gamybos ir platinimo tarptautinės standartizavimo rekomendacijos“, kaip ir ankstesniosios [13], turi patariamąjį pobūdį ir aprėpia tik spaudinius [12]. Esminis skirtumas, kad naujosiose siekiama įgyvendinti ir leidybos produkcijos išsamios pardavimo statistikos lyginimo tikslus pasauliniu mastu [12, 45–49]. To nepavyksta pasiekti visuotinai. Tik kai kurios aukšto pragyvenimo lygio Europos šalys, pavyzdžiui, Belgija, Olandija, Vokietija, Švedija, šios statistikos uždavinius sprendžia bendrai [14, 76].

Švedų tyrėja G. Larsson mano, kad įvairių šalių spaudos statistikos šaltiniai popieriuje nepraranda aktualumo ir dažnai esti įdomesni nei duomenys, skelbiami „UNESCO statistikos metininke“ („Statistical Yearbook UNESCO“), nurodo, kur jie teikiami [4, 96]. Tai einamosios valstybinės bibliografijos priemonės, tik spaudos statistikai bei kultūrai skirti ar bendrieji oficialieji (institucijų, įpareigotų rengti ir skelbti valstybiniu lygmeniu spaudos statistikos rodiklius) šios paskirties rinkiniai [4, 96]. G. Larsson pažymi, kad Švedijoje prieiga prie tokių leidinių yra problemiška, palygino oficialiuose šaltiniuose teikiamą skirtingų valstybių spaudinių statistiką su publikuota „UNESCO statistikos metininke“ ir priėjo prie išvados: pastarasis yra pirmųjų kompiliacija [4, 96].

Vertindama ankstesnes, 1964 m. įsigaliojusias „Knygų ir periodikos statistikos tarptautinės standartizacijos rekomendacijas“ [13], kurios padėjo tvirtą pagrindą

spaudos statistikai pasaulio mastu, rusų tyrėja T. Gorbunova pažymėjo, kad šalims paliekama galimybė turėti ir nacionalines spaudos statistikos programas [25, 125]. Lietuva iki valstybingumo atkūrimo vykdė jos teritorijoje išleidžiamų spaudinių statistinę apskaitą pagal bendras buvusios Sovietų Sąjungos (SSRS) 1949 m. [28], 1974 m. [26] ir 1982 m. [27] programas. Jų analizė rodo laipsnišką suartėjimą su tarptautiniais šios veiklos sprendimais pagal statistinio stebėjimo objekto pasirinkimo kriterijus ir pagal jo apibendrinimo požymių sudėtį. Atrodytų, spaudos statistikos rezultatų skelbimas turėtų būti šios veiklos kertinis akmuo, tačiau buvusios SSRS šios paskirties programose nenurodyta, kokie spaudos statistikos duomenys teiktini tam skirtuose respublikų leidiniuose, išskyrus tai, kad jie turi būti publikuojami kasmet [26, 12; 28, 17; 27, 3].

Skelbiamų viešai spaudos statistikos rodiklių išsamumas ir nuoseklumas yra reikšmingi siekiant adekvačiai juos lyginti tiek vietiniu, tiek tarptautiniu mastu. Lietuviški 1940–2000 m. spaudos statistikos šaltiniai, kurie yra tokios informacijos skleidimo pagrindas, išsamiau netyrinėti. 1985 m. P. Grendienė yra rašiusi, kad šalies spaudos produkcija aprėpiama pagal atskiras rūšis, jos statistika yra skelbiama metiniuose ir jungtiniuose rinkiniuose daugiau kaip 30 lentelių, išvardija tas, kurios teikia viso sovietinio laikotarpio duomenis, ir pažymi, kad turėti tokios chronologinės apimties informaciją pagal visus rodiklius problemiška, kadangi kinta statistinės apskaitos bei klasifikavimo metodika [2, 83–84]. Jai pritardama 1989 m. J. Mickevičiūtė teigė, kad metiniuose ir jungtiniuose statistinių duomenų leidiniuose skelbiami svarbiausi rodikliai ir prie tokių priskiria Lietuvos spaudos produkcijos bendruosius, tematikos, paskirties, kalbų, vertimų: šalyje ir lietuvių autorių kūrinių, išleistų svetur [11, 10, 11]. Šio straipsnio autorė yra rašiusi apie tokių leidinių kompiuterizuoto rengimo galimybes [18, 7, 8; 19, 58, 59] ir kiek jie tenkina vienkartinės užklausas [17, 148].

Straipsnio tikslas – statistinės analizės metodu išsamiai aptarti Lietuvos spaudos, apimančios 1940–2000 m., statistinių duomenų oficialiuosius šaltinius pagal jų rengimo subjektus, stebėjimo objektą, teikiamų rodiklių sudėtį chronologiniu aspektu, tačiau jų nevertinti pagal sudarymo nuostatas ir nenagrinėti, kiek jie apskritai tenkina tarptautinius reikalavimus. Apie tai autorės jau rašyta [16; 20]. Lyginimui su mūsų šalies panašios veiklos rezultatais teikiami apibendrinti spaudos statistikos duomenys, aptinkami kai kurių Europos valstybių oficialiuose šaltiniuose. Tai leidžia vertinti mūsų šalies leidiniuose skelbiamus rodiklius: ar jie sutampa su kitų šalių ar skiriasi, ar gali tikti adekvačiam gretinimui. Atskirai nebus teikiami aptariamų duomenų publikavimo šaltiniai bei nuorodos į šiuos šaltinius. Juose spaudos statistikos rodikliai gali būti lengvai randami pagal lentelių pavadinimus. Kokio laikotarpio duomenys skelbiami, aišku iš konteksto.

Susipažinus su šalies oficialiaisiais statistikos šaltiniais paaiškėjo, kad tokius duomenis skelbė buvusieji Lietuvos knygų rūmai (LKR), veikę 1945–1992 m. Nuo 1992 m. balandžio iki dabar šią funkciją perėmė vietoj jų įsteigtas Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centras (LNB BKC) [6, 21]. Šiuos duomenis kompiliuoja bendro ir specialaus pobūdžio šalies statistikos rengėjas Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (SDLRV): iki šalies valstybingumo atkūrimo – Lietuvos SSR valstybinis statistikos komitetas, Centrinė statistikos valdyba prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos – tas pats subjektas, tik skirtingu pavadinimu. Šie du subjektai pradedant 1957 m. ėmė teikti visuomenei spaudos statistikos duomenis tęstiniuose leidiniuose. Jie yra oficialiosios spaudos statistikos skleidėjai. Mes aptarsime LKR ir LNB BKC bei SDLRV publikuojamus duomenis.

LKR ir LBN BKC šaltiniai

Šių subjektų veiklos rezultatas – tęstinis leidinys „Lietuvos spaudos statistika“, kuris iki šalies valstybingumo atkūrimo ėjo „Lietuvos TSR spaudos statistikos“ pavadinimu [7]. Pirmasis pokario metais išleistas tokios informacijos leidinys „Lietuvos TSR spauda, 1940–1955“ pasirodė 1957 m. Jis apima penkiolikos metų laikotarpį, o kiti – penkerius metus (1956–1960, 1961–1965, 1966–1970, 1971–1975, 1981–1985), „Lietuvos TSR spaudos statistika, 1977–1980“ – ketverių metų duomenis.

Rinkinyje „Lietuvos spaudos statistika, 1919–1989“ papildomai paskelbta nepa-keista tarpukariu rengta spaudinių statistika ir pateikti 1940 m. pirmojo pusmečio tokie duomenys. Juos parengė buvusių LKR darbuotojai pagal šio laikotarpio eina- mosios valstybinės bibliografijos priemonės „Bibliografijos žinios“ įrašus, prieš tai išsiaiškinę ankstesnųjų metų tokios informacijos rengimo mechanizmą.

Metiniuose rinkiniuose pateikiama: 1956–1979 m. – 11–36, 1980–1990 m. – 22–25, 1991–2000 m. – 27–32 lentelių. Jungtinių duomenų rinkiniuose statistiniai duomenys rodomi 45–53 lentelėse. 1956–1957 m. bendrame leidinyje jų skaičius siekia devyniolika.

Statistinės apskaitos objektas pagal tipus ir rūšis, jų statistikos duomenys

Be šalyje pasirodančių spaudinių ir leidinių akliesiems (nors yra platinami popieriuje, pagal tarptautines rekomendacijas jie nepriskiriami spaudiniams [12, 42], todėl neįtraukiami į bendrą šių laikmenų skaičių ir dėl to nenusižengiama nuostatoms, priimtoms tarptautiniu lygmeniu), dar atliekama eksteritorinės grožinės ir tautosakinės knygų (knygų ir brošiūrų) produkcijos statistinis stebėjimas. Buvo atliekama recenzijų statistinė apskaita. Pradedant 1997 m. „Lietuvos spaudos statistikos“ leidinyje skelbia-

mi duomenys ir apie elektronines laikmenas. Skirtos ne akliems jos apibūdinamos tik bendrai, neapibendrinamos pagal požymius, kurie taikomi knygų ir brošiūrų produkcijai. Pradedant 1997 m. iki šių dienų elektroninės laikmenos išskiriamos pagal rūšis, nurodoma, kiek iš viso skiriama akliems, kiek neserialinių (knygų) ir kiek serialinių (žurnalų). Išsamiau jos nevertinamos. Todėl statistiniai duomenys nėra išsamūs, neatskleidžiama jų įvairovė.

Jungtiniuose penkerių metų – 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. duomenų leidiniuose visų spaudinių (neserialinių ir serialinių) penkerių metų statistika bendrai skelbiama pagal tipus ir rūšis, paskutiniųjų metų – pagal leidinių skaičių, tiražą, pateikiamas 1960 m., 1965 m., 1970 m. šių rodiklių procentinis lyginimas. 1977–1980 m. leidinyje skelbiami lyginamieji išvardytų rodiklių duomenys. 1981–1985 m. rinkinyje jie papildomi spaudos lankais-atspaudais, tačiau neberodomas jų procentinis pasiskirstymas. Metiniuose 1956–1957 m., 1958 m. leidiniuose bendrai pagal leidinių skaičių, tiražą apibendrinama knygos, žurnalai, tęstiniai leidiniai, laikraščiai. Tokios 1959 m., 1963 m., 1966–1969 m. statistikos nėra. 1971–1974 m., 1976 m., 1981 m. metininkuose skelbiami statistiniai spaudos tipų ir rūšių duomenys pagal leidinių skaičių, tiražą bei jų procentinis lyginimas su praėjusiais metais. Nuo 1982 m. ši statistika papildoma spaudos lankais-atspaudais, tačiau neteikiami šio rodiklio procentinio lyginimo duomenys, nuo 1988 m. – viso tiražo kaina, išskyrus smulkiuosius spaudinius, kurių rodikliai pradėti skelbti nuo 1983 metų.

Knygų produkcija

Bendroji knygų ir brošiūrų leidimo statistika jungtiniuose 1940–1955 m., 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m. rinkiniuose pateikiama pagal visus metus, pradedant 1940 m., ir aprėpiamo laikotarpio paskutiniuosius du penkmečius pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus, vidutinę apimtį egzemplioriais ir spaudos lankais. 1971–1975 m. leidinyje šie duomenys rodomi ištisine seka iki 1955 m., toliau – pagal keturis penkmečius, neišskiriant paskutiniųjų metų. 1977–1980 m. rinkiniuose šie duomenys pateikti kas penkeri metai. 1981–1985 m. leidinyje nurodomi pirmieji penkmečių metai, tačiau atskirai apibūdinami ir paskutiniai penkeri metai. 1956–1957 m., 1958 m., 1959 m. spaudos statistikos rinkiniuose pateikti duomenys ištisine metų seka iki 1955 m., toliau – pagal keturis penkmečius, neišskiriant paskutiniųjų. 1977–1980 m. rinkinyje šie duomenys pateikti kas penkeri metai. 1956–1957 m., 1958 m., 1959 m. spaudos statistikos rinkiniuose duomenys skelbti ištisine metų seka, 1963 m., 1964 m., 1966 m., 1967 m., 1968 m., 1969 m., 1971–1974 m., 1976 m., 1981–1990 m. – kas penkeri. Kiekybinė rodiklių sudėtis nekito, išskyrus 1963 m. leidinį, kuriame nenurodomi išvestiniai rodikliai: vidutinis tiražas ir apimtis spaudos lankais-atspaudais. Tokia pat chronologija pateikiami ir knygų produkcijos pagal nominalą (išleistos su nurodyta kaina) statistiniai duomenys. Greta

leidinių, tiražo ir spaudos lankų-atspaudų skelbiama egzemplioriaus, komplekto, viso tiražo kaina. Pradedant 1976 m. atsisakyta publikuoti leidinių pagal nominalą duomenis atskiroje lentelėje. Ją pakeitė statistiniai duomenys, teikiantys leidinių su kaina ir be jos aprėptį. Jie skelbiami jungtiniuose ir metiniuose leidiniuose, tačiau nepateikiama komplekto, viso tiražo kaina. 1980–1990 m. spaudos statistikos leidiniuose tokio pobūdžio lentelė apibendrina penkių bei paskutinių ketverių metų duomenis. 1940–1955 m. leidinyje nurodyti paskutinieji metai, 1956–1960 m. – 1959 m. ir 1960 m., kituose – penkerių metų knygų ir brošiūrų, išleistų su kaina ir be jos, statistiniai rodikliai. Jų nebėra nuo 1995 metų. Šių duomenų atsisakyta dėl to, kad ne visuose leidiniuose jie teikiami. Pardavimo kaina, kaip ir tiražas, priskirta prie komercijos paslapčių. Be to, laisvosios rinkos sąlygomis ji nepastovi. Dėl to kainos rodiklis darosi netikslus, epizodinis.

Jungtiniuose 1940–1975 m. spaudos statistikos leidiniuose skelbti knygų produkcijos leidimo vietos pagal leidinių skaičių, tiražą, nuo 1956 m. iki 1960 m. – komplekto spaudos lankų, nuo 1961 m. – spaudos lankų-atspaudų rodikliai. Nuo 1976 m. leidimo vietos statistikos atsisakyta. Motyvai nėra aiškūs.

Knygų ir brošiūrų pagal leidyklas ir leidybos organizacijas statistika skelbiama nuo 1957 metų. Ji nepateikia visų leidėjų duomenų atskirai ar nuosekliai pagal kurį nors apibendrinamąjį požymį. Išsamesnė 1940–1975 m. knygų produkcijos pagal leidėją statistika. Buvo skelbiama leidyklų (neįtraukiant leidybos organizacijų) šių spaudinių statistika paskirties aspektu jungtiniuose 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. rinkiniuose pagal paskutiniuosius metus, 1981–1985 m. leidinyje – bendrai pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus. Tokie duomenys pateikti metiniuose 1966–1969 m., 1971–1974 m., 1976 m. leidiniuose. Analizė rodo, kad per visą laikotarpį kito šio požymio kiekybinių rodiklių sudėtis. 1940–1955 m. knygos ir brošiūros pagal leidėją apibūdinamos leidinių skaičiumi, tiražu, spaudos lankais-atspaudais, vidutiniu tiražu ir spaudos lankais, o 1960–1975 m. rinkiniuose – kainos, tiražo, vieno egzemplioriaus ir komplekto duomenimis. 1956–1975 m. šie rodikliai papildomi komplekto spaudos lankais. Metiniuose 1959 m., 1961–1969 m., 1971–1974 m., 1976–1984 m. rinkiniuose nurodomas leidinių skaičius, tiražas, spaudos lankai-atspaudai, nuo 1985 m. papildomi ir vidutiniais rodikliais: tiražo ir apimtys pagal spaudos lankus, nuo 1988 m. – viso tiražo kaina, kuri nuo 1995 m. nebepateikiama. 1956–1957 m., 1958 m. spaudos statistikos leidiniuose kiekybinių rodiklių sudėtis sutampa su teikiamais penkmetiniuose 1956–1975 m. rinkiniuose. Nuo 1991 m. iki šių dienų leidžiama knygų produkcija jau neapibendrinama pagal administracinio pavaldumo bei ekonominės raiškos ypatumų leidėjų grupes, kaip kad buvo daroma 1990 m. tik pradėjus reikštis laisvosios rinkos dėsniams šioje veikloje. Atskirai pateikiami visų leidėjų knygų ir brošiūrų bendrieji duomenys.

Knygų produkcijos teksto kalbų duomenys, nurodant originalų ir vertimų skaičių, apima 1940–1960 m., 1965 m., 1970–2000 m. Metiniuose 1961–1964 m., 1966–1969 m. rinkiniuose jie nepublikuoti. Jungtiniuose spaudos statistikos rinkiniuose teikiama šio požymio statistika ištisine metų seka pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus, tačiau būta ir kai kurių išimčių: 1940–1955 m. leidinyje išskiriami 1945 m., o 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. leidiniuose – paskutiniai metai. Iš metinių leidinių paminėtini 1981 m., 1985–1990 m. Juose pateikiama viso laikotarpio, pradedant 1940 m. ir baigiant paskutiniais metais, tokia statistika. Kiekybinių rodiklių sudėtis tiek metinėse, tiek jungtinėse publikacijose teksto kalbos požymiu (nurodant originalų ir vertimų kalbas) išliko nepakitusi. Knygų produkcijos 1940–1990 m. duomenys skelbiami pagal šias teksto kalbų grupes: lietuvių, lenkų, rusų ir kitas, atskirai nurodant originalius ir verstinius leidinius, bet jų neapibūdinant pagal visas kalbas. Jungtiniuose spaudos statistikos rinkiniuose šiuo aspektu duomenys pagal leidinių skaičių, visą ir vidutinį tiražą, spaudos lankus-atspaudus pateikiami taip: 1940–1955 m. – ištisine metų seka, 1956–1960 m. – 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1960 m.; 1961–1965 m. – 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1960 m., 1965 m.; 1966–1970 m. – 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1960 m., 1965 m., 1970 m.; 1971–1975 m. – 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1960 m., 1965 m., 1970 m., 1975 m.; 1977–1980 ir 1981–1985 m. – tik paskutiniųjų metų, 1977–1980 m. nebenurodomas vidutinis tiražas. Ši statistika taip pat skelbiama metiniuose 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m., 1976 m., 1981–1990 m. leidiniuose pagal tiražą, spaudos lankus-atspaudus. Jungtiniuose 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. rinkiniuose pateikti teksto kalbos duomenys pagal kalbų grupes: lietuvių, rusų, kitas. Greta apibūdinti vertimai. Lietuvių kalba leista knygų produkcija apibendrinta pagal tematiką, paskirtį leidinių skaičiumi tiražu, spaudos lankais-atspaudais. 1956–1960 m. leistos knygos ir brošiūros teksto kalbos požymiu statistiškai neapibūdinamos ištisine metų seka, kito laikotarpio – iš bendro skaičiaus išskiriami paskutiniai metai. Šių duomenų lentelė buvo kritikuota, nors jos paskirtis – apibendrintai rodyti pagrindinių Lietuvoje gyvenančių tautų knygų ir brošiūrų leidimo pagal jų kalbas duomenis. 1991 m. L. Žeimantas siūlė teikti joje statistinius rodiklius ir pagal kitas kalbas, priekaištavo minėto leidinio sudarytojams dėl tokio plataus šių duomenų apibendrinimo skirsnyje „Kitomis kalbomis“, jo papildomai nedetalizuojant [23, 34]. Reikia pažymėti, kad tokios lentelės paskirtis buvo apibendrintai rodyti knygų ir brošiūrų leidimą pagal pagrindinių Lietuvoje gyvenančių tautų kalbų gupes. Leistoji knygų produkcija šiuo aspektu išsamiai apibūdinta kitoje, pirmiau aptartoje lentelėje – jos teksto kalbų duomenys, nurodant originalų ir vertimų skaičių. Nuo 1992 m. kritikuotosios lentelės atsisakyta.

Knygų produkcijos pagal tematiką statistika netolygi tiek kokybinių, tiek kiekybinių požymių sudėtimi. Pagal pagrindinius teminius skyrius ji skelbiama jungtiniuose

1940–1955 m., 1961–1975 m. statistinių duomenų rinkiniuose. Šie 1940–1960 m. spaudiniai apibūdinami pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus, vidutinį tiražą bei apimtį spaudos lankais, 1961–1965 m. – pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus, viso tiražo kainą. Knygos ir brošiūros pagal išsamią tematiką apibendrinamos jungtiniuose leidiniuose remiantis šia chronologija: 1940–1955 m. – 1950 m., 1955 m.; 1956–1960 m. – 1955 m., 1960 m.; 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. – pagal paskutiniuosius metus; 1977–1980 m. – ištisine metų seka, 1981–1985 m. – bendrai leidinių skaičiumi, tiražu, spaudos lankais-atspaudais. Jungtiniuose 1940–1975 m. rinkiniuose šie spaudiniai išsamos tematikos požymiu rodomi pagal kainą, 1940–1960 m. leidiniuose – pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus, vidutinį tiražą ir apimtį spaudos lankais, 1961–1965 m. atsiskaityta skelbti leidinio vidutinius tiražo ir apimties spaudos lankais rodiklius, tačiau šio požymio statistika papildyta viso tiražo kaina. 1966–1970 m. rinkinyje tematikos duomenis sudaro leidinių skaičius, tiražas, spaudos lankai-atspaudai. 1966–1976 m. knygų ir brošiūrų leidimas statistiškai apibūdinamas pagal teminius skyrius ir pagrindines paskirties grupes leidinių skaičiumi, tiražu, spaudos lankais-atspaudais. Atskirai apibendrinta 1940–1955 m., 1966–1975 m. „Žemės ūkio literatūra“, 1966–1975 m. „Technikos ir pramonės literatūra“ pagal ją sudarančius skirsnius leidinių skaičiumi, tiražu. 1961–1975 m. grožinė literatūra apibūdinama pagal kalbų grupes: lietuvių, rusų, užsienio, kitų SSRS tautų. 1956–1976 m. knygų produkcija pateikiama pagal tematiką ir kalbų grupes: lietuvių, rusų, kitas, 1961–1965 m. ši produkcija papildomai apibendrinama nominalo požymiu, nurodant leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus.

Knygų ir brošiūrų leidimas paskirties požymiu teikiamas dvejopai: pagal pagrindinius skyrius ir jų skirsnius. Pagal pagrindinę paskirtį teikiama statistika jungtiniuose šios informacijos rinkiniuose: 1940–1955 m. išskiriama 1946 m., 1950 m., 1955 m. knygų produkcija, kuri apibūdinama pagal vidutinį tiražą ir apimtį spaudos lankais, 1956–1975 m. – papildomai ir pagal šias kalbų grupes: lietuvių, rusų, kitas, jų vertimus ir vertinama leidinių skaičiumi, tiražu. Jungtiniuose 1940–1960 m. rinkiniuose knygos ir brošiūros apibendrintos pagal pagrindinius teminius skyrius (išskyrus grožinę literatūrą), nurodomas leidinių skaičius, tiražas. Čia pateikiami statistiniai duomenys pagal leidyklas ir paskirtį. 1940–1975 m. literatūra vaikams apibūdinama leidinių skaičiumi ir tiražu, 1956–1975 m. leistoji papildomai išskiriama pagal šią tematiką: „Visuomeninė-politinė ir mokslo populiarinimo“ bei „Grožinė literatūra“. 1940–1955 m., 1961–1975 m. „Vadovėliai ir mokymo priemonės“ apibūdinami ir pagal tai, kuriam švietimo ir mokymo įstaigų lygmeniui skiriami. Teikiamas jų leidinių skaičius, tiražas. Išskirtinis dėmesys tenka grožinei literatūrai. Ji skiriama į bendrąją, vaikų ir jaunimo. Jungtiniuose spaudos statistikos leidiniuose bendroji grožinė literatūra apibūdinama chronologijos aspektu taip: 1940–1970 m. – ištisine metų seka

ir pagal paskutiniuosius du penkmečius leidinių skaičiumi, tiražu, spaudos lankais-atspaudais, vidutiniu tiražu ir apimtimi spaudos lankais; 1971–1975 m. – pagal 1940–1945 m., pagal penkmečius ir paskutiniuosius metus. 1961–1965 m. leidinyje ši statistika pasipildo lietuvių literatūros grafa. 1940–1965 m. grožinės literatūros leidimas neberodomas pagal spaudos lankus-atspaudus ir šio rodiklio vidutinę apimtį. Metiniuose 1981–1990 m. spaudinių statistikos rinkiniuose laikomasi tos pačios kokybinių ir kiekybinių rodiklių sudėties bei chronologijos kaip ir 1981–1985 m. jungtinių duomenų leidinyje: išskiriami lietuvių, rusų bei visomis kitomis kalbomis spausdintieji, nurodant originaliųjų ir verstinių kūrinių leidimą pagal teksto kalbas leidinių skaičiumi, tiražu ir spaudos lankais-atspaudais per visą laikotarpį, pradedant 1940 m. antruoju pusmečiu iki einamojo laikotarpio imtinai ir papildomai per paskutiniuosius metus. Metiniuose 1956–1957 m., 1958 m., 1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m. leidiniuose tokia statistika neskelbiama, bendroji grožinė literatūra apibūdinama pagal tautų grupes (lietuvių, rusų, SSRS ir kitų užsienio šalių), pagal šalis ir tautas, tautų grupes ir žanrus. Jungtiniame 1940–1955 m. leidinyje ji greta apibendrinama pagal tautų grupes ir kalbas bei papildoma spaudos lankais-atspaudais. Šio laikotarpio grožinės literatūros leidimas teikiamas pagal tautų grupes, išskiriami 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1940–1955 m. šio tipo spaudiniai apibūdinami bendrai pagal tautų grupes ir kalbas. Jungtiniuose 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m., 1977–1980 m. leidiniuose grožinė literatūra apibūdinama leidinių skaičiumi, tiražu, spaudos lankais-atspaudais bendrai per laikotarpį ir paskutiniuosius metus, išskyrus 1977–1980 m. Čia skelbiami duomenys ištisine metų seka, tačiau nerodomas bendras leidinių skaičius. Metiniuose 1956–1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m. leidiniuose grožinės literatūros statistiniai duomenys pateikiami pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus.

Knygų produkcijos statistika pagal tautų grupes ir žanrus paskelbta jungtiniuose leidiniuose: 1940–1955 m. išskiriami 1946 m., 1950 m. ir 1955 m., rodomas leidinių skaičius; 1956–1960 m. – 1959 m. ir 1960 m.; 1966–1970 m., 1961–1975 m. – paskutinieji metai; 1977–1980 m., 1981–1985 m. šie duomenys pateikiami ištisine metų seka pagal leidinių skaičių ir tiražą. Metiniuose spaudos statistikos rinkiniuose ši informacija pateikiama pagal tuos pačius kiekybinius rodiklius, kaip ir jungtiniuose leidiniuose, išskyrus 1956–1957 m. publikaciją. Čia teikiamas leidinių skaičius, tiražas, spaudos lankai-atspaudai. 1958 m. spaudos statistikos rinkinyje išskiriami 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1957 m., 1958 m. pagal leidinių skaičių. Metiniuose 1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m. leidiniuose tokia statistika nepublikuojama.

Bendrosios grožinės literatūros leidimo pagal šalis ir tautas statistika apima 1940–2000 m. knygų produkciją. Jungtiniuose spaudos statistikos leidiniuose duomenys pateikiami taip: 1940–1955 m. – bendrai; 1956–1960 m. – išskiriami 1959 ir 1960 m.;

1961–1965 m., 1966–1970 m. ir 1971–1975 m. – paskutiniai metai; 1977–1980 m., 1981–1985 m. – skelbiami ištisine metų seka. Iki 1977 m. grožinė literatūra buvo apibūdinama pagal autorių ir leidinių skaičių, tiražą. Metiniuose 1956–1957 m., 1958 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m., 1976 m. leidiniuose ji apibendrinama pagal autorių ir leidinių skaičių, tiražą, 1981–1984 m., 1986–2000 m. – pagal leidinių skaičių, tiražą. 1959 m., 1961–1964 m. leidiniuose tokia statistika neskelbiama. Nuo 1981 m. pradėti rodyti bendrai 1940–1981 m. duomenys, išskiriant paskutiniuosius metus. Taip jie skelbti iki 1991 m. Grožinės literatūros leidimas iki minėtų metų buvo teikiamas pagal autorių gyvenimo šalis ir jų priklausomybę tautų grupėms. Ji papildomai apibūdinama pagal žemynus bei kai kurias jų teritorijas: Afrikos, Arabų, Lotynų Amerikos šalių. Išskiriama antikinė, senoji Rytų tautų literatūra bei įvairių pasaulio šalių tautų rinkiniai. Tarpautinėje spaudinių statistikoje („UNESCO statistikos metininkė“) įvairių šalių leidybos duomenys apibendrinami pagal šiuos žemynus: Afrika, Amerika, Azija, Europa, Okeanija bei išskiriama NVS (Nepriklausomų valstybių sandrauga).

1940–1990 m. grožinė vaikų ir jaunimo literatūra statistiškai apibendrinama pagal šias literatūros grupes: lietuvių, rusų, kitų SSRS ir užsienio šalių tautų. Greta rodomi jų literatūros rinkiniai. Ši statistika jungtiniuose rinkiniuose skelbiama taip: 1940–1955 m. išskiriami 1950 m., 1955 m.; 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m., 1977–1980 m., 1981–1985 m. teikiama informacija ištisine išvardytų metų seka leidinių skaičiumi ir tiražu, išskyrus paskutinįjį laikotarpį: jis papildytas spaudos lankais-atspaudais, vidutiniu tiražu ir apimtimi spaudos lankais, 1956–1960 m. – spaudos lankais-atspaudais, 1961–1980 m. – vidutine apimtimi spaudos lankais. Metiniuose 1956–1957 m., 1958–1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m. leidiniuose tokia statistika nepublikuota. Metiniuose 1971–1974 m., 1976 m., 1986–1990 m. spaudos statistikos rinkiniuose šio aspekto statistika teikiama pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus, vidutinį tiražą ir apimtį spaudos lankais. Nuo 1976 m. pradėti skelbti viso laikotarpio statistiniai duomenys pagal pirmuosius penkiolika metų, o toliau – penkmečiais.

1940–1990 m. laikotarpio lietuvių, rusų, kitų SSRS ir užsienio šalių tautų grožinės literatūros leidimui pagal autorius vertinti rengta statistika, rodanti tautą, literatūrą, kuriai atstovauja rašytojas, bei laikotarpį (ikisovietinis, sovietinis) ir apibendrinama pagal leidinių skaičių ir tiražą. Ji paskelbta jungtiniuose 1940–1955 m., 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. leidiniuose. 1940–1955 m. ir 1956–1960 m. publikacijose nurodomas tik leidinių skaičius, o vėlesniojo laikotarpio rinkiniuose išskiriami paskutiniai leidimo metai ir pateikiami leidinių skaičiaus bei tiražo duomenys. 1977–1980 m. ir 1981–1985 m. leidiniuose tokia statistika nebeskelbiama. Jos nėra ir metiniuose 1956–1957 m., 1958–1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1981–1982 m. rinkiniuose. Nuo 1983 m. tokia statistika atnaujinta.

Nuo 1990 m. greta lietuvių išeivijos rašytojų pradėta teikti skliaustuose jų gyvenama šalis. Skirstant grožinę literatūrą pagal tautinę bei teritorinę priklausomybę laikytasi idealoginių motyvų iki Lietuvos valstybingumo atkūrimo akto paskelbimo. Buvusios Sovietų Sąjungos teritorijoje gyvenusių ir dėl politinių priežasčių pasitraukusių iš Lietuvos ar kitos SSRS okupuotos šalies rašytojų kūryba buvo priskiriama tai ikisovietiniam ar ikirevoliuciniam, tai sovietiniam laikotarpiui, neatsižvelgiant į tai, kad kai kurie rašytojai kuria ir dabar. Lietuvių rašytojų, gyvenusių ir kūrusių svetur, darbai priskirti ikisovietiniam laikotarpiui.

Leidiniai aklųjų raštu

Nors leidiniai aklųjų raštu nėra spaudos statistikos objektas, nuo 1961 m. jų statistika paskirties aspektu iki šių dienų nenutrūkstamai skelbiama pagal pavadinimų skaičių. Ji teikta jungtiniuose leidiniuose: 1961–1965 m. – aprėpiant 1958–1965 m.; 1966–1970 m., 1971–1975 m., 1977–1980 m. – ištisine metų seka; 1981–1985 m. – bendrai. Metiniuose 1961–1964 m., 1966–1969 m. rinkiniuose jos nėra. Jungtiniame 1961–1965 m. rinkinyje šių leidinių statistika pagal tematiką ir vienetų skaičių pradėta publikuoti ištisine metų seka, pradedant 1958 m. Ji skelbta iki 1976 m. Ši statistika atnaujinta 1990 m. ir išliko iki šių dienų. Pradedant 1997 m. iki šių dienų akliesiems skirtų informacijos laikmenų statistika jungia skirtingo pavidalo laikmenų rūšis vienoje lentelėje: greta bendrų duomenų išskiriamos knygos Brailio raštu ir garso laikmenos. Dviejose lentelėse teikiami jų tematikos pagal UDK (Universaliosios dešimtainės klasifikacijos) skyrius ir paskirtį leidinių, tiražo duomenys. Atskirai rodoma akliesiems skirtų serialinių informacijos laikmenų – garso žurnalų – statistika pagal leidinių, numerių skaičių ir tiražą.

Disertacijų santraukų statistika

Pagal mokslo šakas ji teikiama 1961–1965 m. publikacijose. Jose ištisine metų seka rodomi 1941–1965 m. duomenys pagal leidinių skaičių. Jungtiniuose 1966–1970 m., 1971–1975 m. rinkiniuose duomenys skelbiami pagal šių laikotarpių metus, rodomas leidinių skaičius, 1977–1980 m. šie spaudiniai papildomai apibūdinami tiražu, spaudos lankais-atspaudais. 1981–1985 m. rinkinyje publikuojami duomenys pagal leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus iš viso per šį laikotarpį. Metiniuose 1956–1958 m. spaudos statistikos leidiniuose disertacijų santraukų statistikos nėra, 1961–1964 m., 1966–1969 m. jos apibendrinamos leidinių skaičiumi, tiražu, spaudos lankais-atspaudais, 1971–1974 m. – pagal tuos pačius kiekybinius rodiklius, tačiau išskiriamos į dvi grupes: mokslų kandidato ir daktaro laipsnio. 1976 m., 1981–1990 m. disertacijų santraukų statistika tolygi, tačiau, skirtingai nei ankstesniųjų metų, jos apibūdinamos papildomai spaudos lankais-atspaudais. Pradedant 1991 m. atitin-

kamai pervardinti mokslo laipsniai: į daktaro ir habilituoto daktaro. Nuo 1996 m. nebeskelbiami spaudos lankai-atspaudai. Atkūrus valstybingumą, pradėjus kai kurias disertacijų santraukas rengti keliomis kalbomis (sovietmečiu dažniausia tik viena kalba – rusų), šalies statistikos tęstiniuose rinkiniuose nerodomas gynimui pateikiamų mokslinių darbų tikslus skaičius pagal atskiras mokslo šakas, nes greta leidinių kiekybinės apimtys neteikiamas jų pavadinimų skaičius. Nuo 1997 m. iki dabar šių leidinių statistinių lentelių pastabose skelbiamas tik patekusių į LNB BKC daktaro ir habilituoto daktaro disertacijų santraukų bendras pavadinimų skaičius. Tai nerodo, kiek jų tenka atskiroms mokslo sritims.

Žemėlapiai

Nuo 1990 m. pradėta publikuoti žemėlapių paskirties statistika pagal vienetų skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus, viso tiražo kainą. Ji išliko iki šių dienų, tačiau pradedant 1994 m. leidiniais nebeteikiama jų kaina, nuo 1995 m. nebenurodomi šio tipo leidinių spaudos lankai-atspaudai. Jų statistikos sovietmečiu nebuvo. Iki 1990 m. šie spaudiniai nebuvo leidžiami kaip savarakiški leidiniai.

Vaizdinio meno leidiniai

Į statistinę apskaitą įtraukti 1940–2000 m. vaizdinio meno spaudiniai rūšies ir paskirties aspektais. Pagal šiuos aspektus jungtiniuose leidiniuose duomenys pateikiami taip: 1940–1955 m. – išskiriami 1946 m., 1950 m., 1955 m.; 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. – paskutiniųjų metų; 1977–1980 m. – ištisine metų seka; 1981–1985 m. – bendrai pagal leidinių skaičių, tiražą; 1981–1985 m. – papildyta spaudos lankais-atspaudais. Šių leidinių duomenys skelbti 1956–1957 m. leidinyje, išskiriant 1950 m., 1955 m., 1956 m., 1957 m.; 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m. – ištisine metų seka pagal leidinių skaičių, tiražą. Tai išliko ir metiniuose 1976 m., 1981–1987 m. leidiniuose. Nuo 1988 m. duomenys papildyti viso tiražo kaina, nuo 1990 m. – spaudos lankais-atspaudais. Nuo 1995 m. nebeskelbiama šių leidinių kaina, nuo 1996 m. – spaudos lankai-atspaudai. Jungtiniame 1956–1960 m. leidinyje 1960 m. vaizdinio meno spaudiniai apibūdinami pagal spaudos būdus.

Natų leidiniai

Jungtiniuose 1940–1980 m. rinkiniuose natų spaudinių leidimo paskirties ir kūrinio atlikimo būdo statistika skelbiama ištisine metų seka leidinių skaičiumi, 1981–1985 m. – bendru šio laikotarpio leidinių skaičiumi, tiražu. Nuo 1961 m. ši statistika papildoma spaudos lankais-atspaudais, viso tiražo kaina. Šių kiekybinių rodiklių sudėtimi ji teikiama metiniuose rinkiniuose: 1956–1957 m. – išskiriami 1950 m., 1955 m.,

1956 m., 1957 m.; 1958 m. – 1950 m., 1955 m., 1957 m. ir 1958 m.; 1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m., 1976 m., 1981–1994 m. – pagal laikotarpių metus; 1995 m. šio tipo spaudiniams nebenurodoma kaina; 1996 m. jie nebeapibūdinami ir spaudos lankais-atspaudais.

Žurnalų produkcija ir tęstiniai leidiniai

Jų statistiniai duomenys, skelbti „Lietuvos spaudos statistikos“ rinkiniuose, pagal kiekybinių ir kokybinių rodiklių sudėtį įvairuoja. Žurnalų (čia įeina ir biuleteniai) bei tęstinių leidinių produkcija pagal tipus apibendrinama jungtiniuose rinkiniuose: 1940–1955 m. – ištisine metų seka; 1956–1960 m. – išskiriami 1959 m. ir 1960 m.; 1961–1965 m. – išskiriami 1955 m., 1960 m., 1964 m., 1965 m.; 1966–1970 m. – 1955 m., 1960 m., 1965 m., 1970 m.; 1971–1975 m. – 1955 m., 1960 m., 1965 m., 1970 m., 1975 m. (išskyrus 1975 m. tęstinius leidinius, kurie pradėti statistiškai vertinti kaip neserialiniai knygų produkcijos leidiniai, tačiau nuo 1995 m. iki šių dienų yra nemažai nevienodumų, susijusių su jų priskyrimu serialinių arba neserialinių leidinių grupėms); 1977–1980 m. – pagal šio laikotarpio metus; 1981–1985 m. – 1955 m., 1960 m., 1965 m., 1970 m., 1975 m., 1980 m. ir pagal šio laikotarpio metus pavadinimų (1981–1985 m. leidinyje šio rodiklio nėra) ir leidinių, numerių skaičiumi, vienkartinio ir metiniu tiražais, spaudos lankais-atspaudais. Metiniuose 1956–1957 m. ir 1958 m. leidiniuose duomenys pateikiami išskiriant 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1956 m., 1957 m., 1958 m. pagal pavadinimų ir leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus. 1956–1957 m. ir 1958 m. leidiniuose išskirti 1946 m., 1950 m., 1956 m., 1957 m., 1958 m. Čia pavadinimų skaičius atitinka leidinių skaičių. Greta skelbiama numerių skaičius, metinis tiražas, spaudos lankai-atspaudai. 1959 m., 1961–1964 m. serialinių leidinių statistika pagal tipus ir kalbas papildoma leidinių skaičiumi, vienkartinio tiražu. 1966–1969 m., 1971–1974 m., 1976 m. ir 1981–2000 m. leidiniuose pavadinimų skaičius nebenurodomas. Metiniuose 1971–1995 m. spaudos statistikos rinkiniuose žurnalų produkcija apibūdinama tik pagal tipus ir kalbas leidinių, numerių skaičiumi, vienkartinio ir metiniu tiražais, spaudos lankais-atspaudais. Nuo 1996 m. ji skelbiama pagal tuos pačius rodiklius, išskyrus paskutinią. Yra publikuoti 1955 m., 1957 m. ir 1960 m. žurnalų sąrašai. Juose nurodyta pavadinimai, autorystė, leidimo pradžios datos, pasirodymo dažnumas, vidutinis vienkartinis tiražas. 1955–1976 m. žurnalų produkcija, tęstiniai leidiniai apibendrinti pagal rūšis, tematiką bei pasirodymo dažnumą jungtiniuose 1940–1975 m. leidiniuose pavadinimų, numerių skaičiumi, metiniu tiražu, spaudos lankais-atspaudais. Pradedant 1956 m. šie sąrašai papildyti leidinių skaičiumi, nuo 1961 m. – vienkartinio tiražu. Pagal pavadinimus apibūdinami tik 1956–1960 m. serialiniai leidiniai.

Laikraščių, kaip vieno iš serialinių leidinių tipų, statistika pateikta jungtiniuose rinkiniuose: 1940–1955 m., 1956–1960 m. – ištisine metų seka; 1946 m., 1950 m. duomenys nurodomi pagal šiuos jų tipus: respublikiniai, rajoniniai (apskričių), miestų, žinybiniai (daugiatiražiai). Jungtiniuose 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m., 1977–1980 m., 1981–1985 m. leidiniuose publikuota statistika pagal atskirus tipus ir teksto kalbas. 1940–1955 m. ir 1956–1960 m. spaudos statistikos rinkiniuose laikraščiai apibūdinami leidinių, numerių skaičiumi, vienkartinio ir metinio tiražais, o pasirodę 1961–1965 m. – papildomai vidutiniu vienkartinio tiražu. Jungtiniuose 1940–1980 m. spaudos statistikos rinkiniuose paskelbti 1946 m., 1950 m., 1955 m., 1960 m., 1965 m., 1971 m., 1975 m., 1977–1980 m. laikraščių tipų ir teksto kalbų duomenys pagal leidinių, numerių skaičių, vienkartinį ir metinį tiražus. Metiniuose 1956–1957 m., 1958 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m. leidiniuose tokia statistika teikiama pagal leidinių, numerių skaičių, metinį ir vidutinį tiražus, 1959 m. rinkinyje ji papildoma pavadinimų skaičiumi. Nuo 1990 m. laikraščiai papildomai apibendrinami spaudos lankais-atspaudais. Šio rodiklio duomenys nebeskelbiami nuo 1996 m. Laikraščių pagal tipus ir pasirodymo dažnumą ar periodiškumą (6, 5, 4, 3, 2, 1 kartą per savaitę, neregulius) statistika teikiama jungtiniuose rinkiniuose: 1940–1955 m. – išskiriami 1946 m., 1950 m., 1955 m. pagal leidinių skaičių; 1956–1960 m., 1961–1965 m., 1966–1970 m., 1971–1975 m. – paskutiniųjų metų pagal leidinių ir vienkartinį tiražą; nuo 1960 m. šie duomenys papildomi pavadinimų skaičiumi. Metiniuose 1956–1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m., 1971–1974 m., 1976 m., 1981–1984 m., 1986–1990 m. leidiniuose šios statistikos nėra, tačiau ji pradėta publikuoti nuo 1991 m. leidžiamiesiems laikraščiams pagal šį pasirodymo dažnumą: 6–7, 5, 4, 3, 2, 1 kartą per savaitę; 3, 2, 1 kartą per mėnesį ir nereguliariai. Nuo 2001 m. atsisakyta skirti laikraščius pagal tipus, kurie iki tol buvo apibūdinami skirtingose lentelėse pagal kalbą ir periodiškumą. Šiuo požymiu laikraščiai papildomai neapibendrinami. 2000 m. leisti žurnalai ir biuleteniai pradėti apibūdinti pagal teksto kalbą ir pasirodymo dažnumą vienoje lentelėje. Iki tol jų pasirodymo dažnumo statistika šiame leidinyje neskelbta.

Eksteritorinė grožinė literatūra ir tautosaka

Nuo 1961 m. iki šių dienų išliko nepakitusi Lietuvos rašytojų, tautosakos kūrinių, leidžiamų už šalies ribų, vertimų į kitas kalbas statistinė apskaita. Ji aprėpia 1940–2000 m. Duomenys, apimantys visą laikotarpį, pradedant pirmaisiais sovietinės okupacijos metais, išskiriant paskutiniuosius metus, pagal leidinių skaičių, tiražą skelbiami nuo 1981 m. Teikiama informacija, kiek išėjo leidinių be nurodyto tiražo. Tarp jų yra ankstesniųjų nei tais pačiais metais leistų kūrinių. Dėl to duomenys apie pasirodymo laiką nėra tikslūs. Jungtiniuose leidiniuose pateikiama tokia statistika: 1961–1965 m. – 1940–1965 m. nediferencijuota pagal metus; 1966–1970 m., 1971–1975 m. – ben-

dra laikotarpiams; 1977–1980 m. – bendra per 1940–1980 m.; 1981–1985 m. – bendra per 1940–1985 m. ir paskutiniųjų metų. Metiniuose 1961–1964 m. leidiniuose tokios statistikos nėra.

Lietuvių literatūros, tautosakos vertimų į kitas kalbas statistika sudaroma pagal „Bibliografijos žinių“ Lituanikos dalyje užregistruotų kūrinių duomenis, kurie ne visada nurodo tiražą, svarbų tiksliai šio rodiklio statistikai. 1961 m. pradėtas rengti tokių autorių kūrinių bei rinkinių, tautosakos leidinių pavadinimų sąrašas. Jame nurodomas autorius, kūrinio pavadinimas, leidimo vieta, metai, tiražas, vertimo kalba. Lentelėje „Lietuvių rašytojų kūrinių, išleistų TSRS ir užsienio kalbomis“ (nuo 1991 m. – „Lietuvos rašytojų kūriniai, išleisti užsienyje“) publikuojamų duomenų pagrindas yra verstiniai kūriniai. Tačiau pasitaiko atvejų, kad kai kurie iš jų yra originalūs, parašyti kitų šalių kalbomis arba lietuviškai ir nėra vertimai. Ši informacija skelbiama nenuosekliai. Nors 1966–1969 m. metiniuose leidiniuose pateikiama vertimų statistika, greta nėra autorių pavardžių, jų kūrinių ar rinkinių pavadinimų sąrašo.

Recenzijos

Tiek jungtiniuose, tiek metiniuose spaudos statistikos rinkiniuose skelbta recenzuotų spaudinių tematikos aspektu ir recenzijų statistika pagal juos išspausdinusias leidinių grupes (žurnalų ir biuletenių; laikraščių (respublikinių; miestų; rajonų); kitų), bendrai pagal tokias grupes ir jų leidinių pavadinimus. Ji pirmą kartą publikuota 1957 m. Pradedant 1990 m. spaudos statistikos metininku, šie duomenys nebeskelbiami [7, 5], kadangi tokia informacija vartotojai plačiau nesidomėjo, o jos rengimo laiko sąnaudos didžiulės.

Jungtinių statistikos duomenų šaltinių panašumai ir skirtumai

Jeigu palyginsime tarpusavyje jungtinių spaudos statistikos duomenų leidinius pagal skelbiamų duomenų sudėtį, tai pastebėsime, kad jie turi nemažai esminių skirtumų. 1940–1955 m. leidinyje, palyginti su vėlesniųjų metų rinkiniais, nepublikuoti duomenys apie Lietuvos spaudą pagal tipus, disertacijų santraukas, knygų ir brošiūrų leidimą pagal leidėjus ir paskirtį, paskirtį ir tematiką, šios paskirties grupę „Vadovėliai ir kita mokymo literatūra“. Jame nėra statistikos apie leidinius aklųjų raštu pagal paskirtį, tematiką, Lietuvos rašytojų kūrinių vertimų į SSRS ir užsienio šalių tautų kalbas statistinių duomenų bei jų bibliografinio sąrašo, nes tuo metu lituanika dar nebuvo registruojama einamosios valstybinės bibliografijos priemonėse. Jungtiniame 1940–1955 m. rinkinyje yra duomenų, kurių nėra 1956–1960 m. leidinyje. Tai 1946 m., 1950 m. ir 1955 m. knygų ir brošiūrų vidutinė apimtis pagal egzempliorius bei spaudos lankus jų paskirties, tematikos bei teksto kalbų ir paskirties aspektais. Spau-

dos statistikos 1956–1960 m. leidinyje, palyginti su vėlesniųjų metų tokiais rinkiniais, skelbti žurnalų, laikraščių pavadinimų sąrašai, laikraščiai apibūdinti pagal tipus, vaizdinio meno spaudiniai – pagal spaudos būdą. 1961–1975 m. jungtiniuose spaudos statistikos leidiniuose išlaikyta nuosekli skelbiamų duomenų kiekybinė ir kokybinė sudėtis. 1977–1980 m., 1981–1985 m. spaudos statistikos rinkiniai ženkliai skiriasi nuo pirmiau aptartųjų. Nebeskelbiami knygų produkcijos duomenys pagal leidėjus ir paskirtį, kalbas ir pagrindinius paskirties, teminius skyrius, tematiką ir paskirtį, leidimo vietą, nebepateikiamas jų procentinis lyginimas su ankstesniųjų metų leidiniais pagal tematiką, paskirtį. Nėra duomenų apie knygas ir brošiūras pagal kalbas, pagrindinius teminius skyrius ir jų skirsnius („Technikos ir pramonės“; „Žemės ūkio literatūros“) bei paskirtį („Vadovėliai ir kita mokymo literatūra“). Atsisakyta leidinių aklujų raštu bei žurnalų ir biuletenių statistikos pagal tematiką.

Metinių spaudos statistikos šaltinių panašumai ir skirtumai

Šie leidiniai įvairuoja pagal skelbiamus duomenis labiau nei jungtiniai. Ženklesnis duomenų tolygumas 1981–1990 m. ir 1991–2000 m. leidiniuose. Knygų produkcija statistiškai apibendrinama teksto kalbos (nurodant originalius ir verstinius leidinius), nominalo (iki 1996 m.), leidėjo, tematikos, paskirties aspektais pagal šiuos kiekybinius rodiklius: leidinių skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus (nuo 1996 m. pastarasis rodiklis nebepublikuojamas), piniginę tiražo vertę (ji rodyta iki 1995 m.). Šie spaudiniai dar apibūdinami pagal vidutinę tiražo apimtį egzemplioriais ir spaudos lankais (iki 1996 m.) bendrai, pagal leidėjus ir grožinės literatūros leidimą. Grožinė literatūra apibendrinta pagal teksto kalbas (išskiriant originalius ir verstinius leidinius), tautų grupes, nevienakalbių šalių grupes ir žanrus. Pateikiama vaikų grožinės literatūros statistika pagal tautų grupes. Nurodomi rašytojai ir jų kūrinių skaičius bei tiražas pagal tautų grupes ir šalis. Iki 1991 m. trys lentelės buvo skirtos Lietuvos rašytojų kūrinių vertimų į SSRS bei kitų užsienio šalių tautų kalbas statistikai. Iš jų dvi, teikusios duomenis skirtingose lentelėse, sujungtos į vieną. Kaip ir anksčiau, greta jų skelbiami bibliografiniai sąrašai. Disertacijų santraukos apibūdinamos tematikos ir mokslinio laipsnio lygmeniu; natų, žemėlapių, vaizdinio meno leidiniai – pagal rūšis ir paskirtį, nurodomas jų vienetų skaičius, tiražas, spaudos lankai-atspaudai, tiražo kaina (išskyrus disertacijų santraukas). Kainos duomenys neberodomi 1995–2000 m. visiems spaudiniams, išskyrus žemėlapius (jie nebeteikiami nuo 1994 m.). Skelbiama leidinių aklujų raštu statistika pagal paskirtį ir tematiką (1976–1989 m. pastarojo požymio duomenis atsisakyta publikuoti, nuo 1990 m. jie vėl pradėti skelbti). Žurnalai, biuleteniai, laikraščiai apibūdinami pagal tipus, teksto kalbas numerių skaičiumi, vienkartinio ir metinio tiražais, spaudos lankais-atspaudais (pagal pastarąjį rodiklį iki 1996 m.). 1981–1990 m. leidiniuose skelbiami ir ankstesniųjų, ir paskutiniųjų metų

knygų, brošiūrų bendrieji ir nominalo, grožinės literatūros leidimo statistiniai duomenys (pastarieji duomenys teikti ne visuose metininkuose). Vėlesniųjų metų spaudos statistikos rinkiniuose, palyginti su 1956–1959 m., 1961–1964 m., 1966–1969 m. panašiais leidiniais, nėra šių duomenų: pagal kalbų grupes; bendrosios grožinės literatūros; vaikų ir jaunimo grožinės literatūros; bendrosios grožinės literatūros pagal šalis ir tautas; lietuvių, rusų, kitų tautų rašytojų produktyvumo šalyje bei Lietuvos rašytojų vertimų į SSRS ir kitų šalių tautų kalbas ir jų kūrinių leidimo; disertacijų santraukų; leidinių akliesiems pagal paskirtį ir tematiką. 1971–1974 m. spaudos statistikos leidiniuose neradome Lietuvos rašytojų kūrinių, verstų į SSRS ir kitų šalių tautų kalbas, sąrašo; bendrosios grožinės literatūros, pradedant 1940 m., statistinių duomenų, tačiau juose skelbiama knygų ir brošiūrų pagal leidėją ir paskirtį bei leidinių Brailio raštu pagal tematiką statistika. 1976 m. metininkas papildytas naujomis lentelėmis, kurios iki tol įeidavo tik į jungtinių duomenų rinkinius. Tai „Grožinės literatūros vaikams suskirstymas pagal tautų grupes“, „Knygų ir brošiūrų suskirstymas pagal kalbas pagrindinėse paskirties grupėse, teminiuose skyriuose“ ir knygų produkcijos duomenys pagal tematiką ir paskirtį vienoje lentelėje. Tai siejasi su SSRS leidyklų produkcijos koordinuoto planavimo pagal tautų kalbas, turinį bei paskirtį uždaviniais. Nuo 1974 m. jų vykdymo kontrolė buvo patikėta šios šalies respublikų spaudos statistikos tarnyboms [16, 3]. Pradedant 1981 m. knygų produkcijos bendrieji, išleidimo su kaina ir be jos, pasiskirstymo pagal teksto kalbas, grožinės literatūros, marksizmo ir leninizmo klasikų kūrinių rodikliai aprėpė visą sovietinį laikotarpį. Tai buvo daroma dėl numatyto spaudos statistikos kompiuterizavimo. Sukaupę elektroninėse laikmenose duomenų pagrindu regtasi sudaryti jų leidinius bei atsakyti į vienkartinės užklausas [19, 58, 59]. Nuo 1991 m. pradėti skelbti adekvatūs duomenys anksčiau publikuoti „Grožinės literatūros pagal tautų grupes ir žanrus“ lentelei ir vaikų grožinei literatūrai apibūdinti. Ankstesniųjų metų „Grožinės literatūros vaikams pagal tautų grupes“ statistika papildyta aspektais pagal šalis ir tautas. Greta nurodomos teksto kalbos. Bendrosios grožinės literatūros leidimą pagal tautų grupes pradėta apibūdinti papildomai pagal teksto kalbas. Skelbiant 1991 m. spaudos statistikos duomenis atsisakyta sovietmečiu leistos grožinės literatūros ideologizuotos periodizacijos ir iš dalies ideologizuotos klasifikavimo schemos [24], naudotos buvusioje Sovietų Sąjungoje leidiniams apibendrinti pagal tematiką. Ją pakeitė UDK.

***Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos
Vyriausybės (SDLRV) spaudos statistikos šaltiniai***

„Lietuvos statistikos metraštis“ [8], kuriame skelbiami spaudos statistikos rodikliai, anksčiau ėjo „Lietuvos TSR liaudies ūkio“ pavadinimu. Tokie duomenys publikuoti ir kito pavadinimo bendro pobūdžio metiniame leidinyje „Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra“ bei jungtiniuose statistinių duomenų rinkiniuose įvairiems sovietinio gy-

venimo jubiliejams pažymėti. „Lietuvos statistikos metraščio“ pavadinimu tokios pat paskirties leidinys buvo leidžiamas ir tarpukariu. Jame taip pat buvo skelbiami spaudos statistikos duomenys [9]. Be to, SDLRV spaudos statistikos duomenis ėmė publikuoti specializuotame leidinyje „Lietuvos kultūra, menas ir spauda“ [10] bei panašaus pavadinimo vėlesniųjų metų rinkinyje „Lietuvos kultūra, spauda ir sportas“, kurio dabartinis pavadinimas „Kultūra, spauda ir sportas“. Tokia informacija, skelbta jungtiniame statistinių duomenų šaltinyje „Tarybų Lietuvos kultūra“, teikia bendruosius knygų ir brošiūrų, žurnalų ir kitų periodinių leidinių bei laikraščių, teksto kalbos, leidėjų aspekto – spaudos vienetų, tiražo, šimtui gyventojų tenkančių egzempliorių rodiklius, palyginimui apimančius dešimtį, penkerius metus, pradedant 1940 m. ir baigiant 1985 m., tačiau tolygiai neapėmė visų spaudinių rūšių [22]. Po Lietuvos valstybingumo atkūrimo spaudos statistikos duomenys publikuojami ir leidinyje „Estija, Latvija, Lietuva“ [3]. Jame pateikiami šių valstybių knygų, žurnalų produkcijos bei laikraščių leidybos bendrieji duomenys. Mokomosios knygų produkcijos rodikliai pateikiami pagal švietimo sistemos skirtingų lygių institucijų grupes, kurioms ji skiriama, pavadinimų skaičiumi SDLRV specializuotuose leidiniuose: „Švietimas“ [21] bei „Vaikų ir jaunuolių ugdymas švietimo įstaigose“, apimančiuose 1995 metus, „Lietuvos moksleivija ir studentija“ – 1994 metus. Tokių duomenų pasitaiko ir bendro pobūdžio rinkinyje „Lietuvos statistikos metraštis“, aprėpiančiame 1992–1994 metus.

Bendrosios paskirties leidiniuose „Lietuvos statistikos metraštis“, „Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra“ bei specializuotame „Lietuvos kultūra, spauda ir sportas“ teikiamų spaudos statistikos duomenų analizė rodo, kad jie skiriasi pagal sudėtį ir pateikimo struktūrą. Bendruose leidiniuose nuo 1957 m. iki 1966 m. publikuoti knygų, žurnalų produkcijos (greta nurodant iš šio skaičiaus išleistus lietuvių kalba) bei laikraščių leidimo duomenys pagal pavadinimus ir tiražą. Nuo 1967 m. jie papildyti knygų ir brošiūrų leidimo informacija tiražo rodikliu pagal buvusioje Sovietų Sąjungoje naudotos spaudinių klasifikavimo schemos pagrindinius teminius skyrius [24]. Pastarojo požymio duomenys skelbti iki 1981 m. Nuo 1982 m. statistika papildyta knygų, žurnalų ir laikraščių produkcijos leidimo rodikliais pagal teksto kalbų grupes, t. y. greta duomenų apie spaudinius lietuvių kalba įtraukta informacija, kiek jų pasirodė rusų bei kitomis SSRS tautų ir užsienio šalių kalbomis. Laikraščiai pradėti vertinti dar vienu rodikliu – vienkartinio tiražu. Reikia pažymėti, kad išvardytų požymių statistika neteikta tolygiai. Pavyzdžiui, iš 1986–1989 m. spaudinių pagal teksto kalbas apibūdinta knygų ir žurnalų produkcija, ir tai tik išskirta lietuvių kalba leistoji, o 1989–1990 m. ji taip neapibendrinama. 1982 m. pirmą kartą buvo paskelbti leidyklų statusą turinčių leidėjų ir bendri leidybos organizacijų knygų ir brošiūrų statistiniai duomenys pagal vienetų skaičių, tiražą, spaudos lankus-atspaudus. Po septynerių metų pertraukos šie duomenys pateikti apie 1989 m. tokius spaudinius. 1990 m. spaudai statistiškai vertinti rodoma tik bendra knygų ir brošiūrų, žurnalų produkcijos

informacija pagal vienetų skaičių, tiražą ir spaudos lankus-atspaudus. Nerasime spaudos statistinių 1991 m. duomenų „Lietuvos statistikos metraštyje“. Šiame leidinyje, apimančiame 1992 m., skelbiami tik mokomosios literatūros leidybos duomenys bendrai ir pagal jos skirsnius, rodančius, kiek jos tenka šalies švietimo tinklo atskirų institucijų grupėms pagal pavadinimų skaičių. Bendruose SDLRV leidiniuose kiekybiniai rodikliai nepasižymi vienodumu. Pradedant 1957 m. ir baigiant 2001 m. publikuotais šios informacijos šaltiniais, knygų, žurnalų ir laikraščių produkcija dažniausiai apibendrinta pagal jų vienetų skaičių, tiražą. Duomenys apie spaudos lankus-atspaudus teikiami ne apie visą laikotarpį ir nenuosekliai. Pradedant 1993 m. jie išvis neskelbiami. 1993–2000 m. laikotarpio knygos apibūdinamos bendrai (spaudos vienetais ir tiražu) ir pagal paskirtį (vienetų skaičiumi), žurnalai – bendrai (spaudos vienetais, metiniu tiražu), pagal kalbas (vienetų skaičiumi ir procentais), laikraščiai – bendrai (vienetų skaičiumi, vienkartinio ir metiniu tiražais), pagal kalbas (vienetų skaičiumi ir procentais), pagal tipus (vienetų, numerių skaičiumi, vienkartinio ir metiniu tiražais). Laikraščių pasirodymo dažnumo skelbti tik 1993 m. duomenys, nurodomas leidinių skaičius, metinis tiražas. „Lietuvos statistikos metraščio“ 1994–1995 m. jungtiniame leidinyje teikiama tik 1994 m. spaudos statistika. Šiame leidinyje, nors ir ne viso laikotarpio (1994 m., 1996–1997 m.), skelbiamos knygų, žurnalų, laikraščių spaudos kitimo per keletą gretutinių metų diagramos pagal bendrus rodiklius – vienetus ir tiražą, tačiau nekompleksiškai, ne pagal visus tipus. Šiuose leidiniuose, be einamojo laikotarpio rodiklių, beveik visada skelbiami ir ankstesniųjų (2–8) metų duomenys. Lyginant 1993–2000 m. spaudos duomenis su ankstesniaisiais metais, pastebimas jų sudėties nuoseklumas. Tačiau atkurto Lietuvos valstybingumo laikotarpiu (1990–2001 m.) „Lietuvos statistikos metraštyje“ nerasime spaudinių prekybos statistikos, kuri sovietmečiu skelbta nereguliariai ir teikta apibendrintai tik apie spaudinius kaip vieną kultūros prekių grupę, nurodant jų pardavimo apimtis pagal piniginių matą – rublius. Pradedant 1993 metų „Lietuvos statistikos metraščių“ iki šių dienų šalia duomenų apie spaudą nurodoma, kad juos pateikė LNB BKC. Tai sveikintina sudarytojų pastaba, nukreipianti tokios informacijos vartotojus į išsamesnių duomenų apie leidybą šaltinį bei įvardijanti pirminį jų rengėją.

Be bendrųjų SDLRV leidinių, teikiančių spaudos duomenis, nuo 1990 m. jie pradėti publikuoti ir specializuotame metininke „Lietuvos kultūra, menas ir sportas“,ėjusiam šiuo pavadinimu 1990–1994 m. Jame rodomas 1989–1993 m. knygų ir brošiūrų leidimas bendrai (spaudos vienetų skaičiumi ir tiražu); pagal teksto kalbas, paskirtį (pastarasis – pavadinimų skaičiumi per 1991–1993 m. bei šiuo rodikliu ir tiražu per 1989–1990 m.). Knygų ir brošiūrų 1989–1990 m. duomenys teikiami pagal leidėjus, nurodant leidinių skaičių, tiražą, tematiką, papildomai ir spaudos lankus-atspaudus. 1989–1993 m. žurnalai apibendrinami bendrai, pagal teksto kalbas, pasirodymo dažnumą vienetų skaičiumi ir metiniu tiražu. Šio laikotarpio laikraščiai

apibūdinami bendrai, pagal tipus, teksto kalbas, pasirodymo dažnumą vienetų skaičiumi, metiniu ir vidutiniu tiražais. Teikiamas 1991–1993 m. grožinės literatūros pagal tautas leidimas pavadinimų skaičiumi. Skelbiami vienam gyventojui tenkantys knygų ir brošiūrų, žurnalų produkcijos metų tiražo, laikraščių vienkartinio ir metų tiražo egzempliorių duomenys apima tik 1993 metus. Leidiniuose, aprėpiančiuose 1989–1991 m., 1993 m., rodomi kai kurių pasaulio šalių knygų, žurnalų bei laikraščių statistiniai duomenys, tačiau netolygiai pagal tipus ir rūšis. Dažnai greta einamųjų metų palyginimui pateikiami ir ankstesniojo laikotarpio rodikliai. „Lietuvos kultūroje, mene ir spaudoje“, pradedant 1990 m., rodomas šių duomenų pirminis sudarytojas – LKR bei LNB BKC. Čia taip pat skelbiami vienam gyventojui tenkantys 1989–1990 m. parduotos spaudos, neišskiriant leistos šalyje ir įvežtinės, rodikliai rubliais. Šio leidinio tęsinyje „Lietuvos kultūra, spauda ir sportas“ bei „Kultūra, spauda ir sportas“, aprėpiančiuose 1995–2000 m., publikuojami knygų, žurnalų, laikraščių spaudos vienetų, metinio ir vienkartinio tiražų duomenys, nurodoma, kiek jų tiražo egzempliorių tenka vienam šalies gyventojui. Apibūdinamas knygų ir brošiūrų leidimas paskirties, teksto kalbos požymiais, 1994–2000 m. grožinė literatūra (pradedant 1997 m. vadinama pasaulio literatūra) – pagal tautų grupes pavadinimų skaičiumi. Žurnalų bei laikraščių produkcija statistiškai vertinama bendrai ir pagal teksto kalbas leidinių skaičiumi, vienkartinio ir metiniu tiražu bei papildomai teikiamas leidinių procentinis pasiskirstymas pastaruoju požymiu. Laikraščiai apibūdinami bendrai ir pagal tipus leidinių, numerių skaičiumi, vienkartinio, metiniu tiražu ir pagal jų teksto kalbas leidinių skaičiumi, vienkartinio ir metiniu tiražais iki 2001 m. Pradedant 2000 m. nebeskelbiama laikraščių pasiskirstymo pagal tipus ir pasirodymo dažnumą statistika. Šią lentelę pakeitė bendri leidinių duomenys pagal kalbas ir periodiškumą. Greta einamojo laikotarpio rodiklių teikiami ir kitokios chronologijos duomenys: dažniausiai jie yra dviejų ankstesniųjų gretutinių metų. „Lietuvos kultūros, spaudos ir sporto“ 1994–2000 m. metininkuose taip pat teikiama pastaba, rodanti tikrąjį šalies spaudos statistikos duomenų rengimo subjektą – LNB BKC. Kad šio leidinio informacija būtų prieinama ne tik šalies gyventojams, 1995–1999 m. lentelių pavadinimai, o nuo 2001 m. ir jų turinio tekstas verčiami į anglų kalbą. „Lietuvos statistikos metraštyje“, pradedant 1993 m. duomenimis, taip teikiama ir viena, ir antra. Leidinio rengėjai yra išreiškę norą čia skelbti knygų duomenis ir pagal leidėjus. Dėl vietos taupymo leidinyje „Lietuvos kultūra, spauda ir sportas“ tokie duomenys nebeteikiami. Jo sudarytojų netenkina, kad LNB BKC nepateikia šio požymio duomenų apibendrinimo pagal grupes. Laisvosios rinkos sąlygomis labai padaugėjo leidėjų. Kaip pažymima 1997 m. „Lietuvos spaudos statistikos“ pirmoje tokioje plačioje leidybos produkcijos šalies valstybingumo atkūrimo laikotarpiu apžvalgoje, kurioje yra ne tik išsamus statistinis lyginimas, bet ir diagramos (greta 1998 m. LNB yra paskelbusi labai pana-

šius į minėtus statistinius duomenis rinkinyje „Lietuvos spauda 1990–1997 metais“, pasirodžiusiame anglų kalba), 1990 m. užsiregistravo 73, 1991 m. – 487 leidėjai, 1997 m. jų skaičius siekė 557 [7, 7].

Kai kurių Europos šalių spaudos statistikos šaltiniai

Palyginimui su mūsų šalies analogiškais SDLRV leidiniais naudotasi R. Cybulskio monografijoje „Knyga pasaulyje“ pateiktomis kai kurių Europos šalių lentelėmis [1]. Jų pagrindu atlikta analizė. Statistika apie knygų leidimą ir pardavimą Prancūzijoje įtraukiama į periodinį leidinį „Savaitės knygos“ („Livres Hebdo“), kuris yra šios šalies valstybinės bibliografijos sudedamoji dalis, ji spausdinama ir oficialiame leidinyje „Prancūzijos statistikos metraštis“ („Annuaire Statistique de la France“) [1, 117–127]. Duomenys sudaromi valstybinės bibliografijos įrašų pagrindu. Jie yra šio turinio: bendri lyginamieji su ankstesniaisiais metais, pirmo ir kartojamų, pataisytų leidimų knygų produkcijos duomenys pagal pavadinimus ir tiražą bei jų procentinę išraišką; teikiama jų paskirties informacija pagal pavadinimus ir tiražus, išskiriant kišeninio formato spaudinius; nurodoma grožinės literatūros pagal žanrus pavadinimų ir tiražo statistika, atskirai apibendrinami kišeninio formato leidiniai [1, 117–124]. Čia skelbiami spaudinių pagal paskirtį pavadinimų ir tiražo bei jų išpardavimo metiniai procentiniai ir vidutinio tiražo duomenys [1, 123]. Knygų prekybos mastams apibūdinti pateikiama leidėjų keleto metų statistika pagal šią metinę apyvertą: per 100, 50–100, 20–50, 10–20, 5–10, 2–5, 1–2, 0,5–1, 0,2–0,5 mln. frankų [1, 125]. R. Cybulskis pažymi, kad pagal šių duomenų skelbimą Prancūzija išsiskiria iš kitų išsivysčiusių šalių [1, 125]. Oficialiame šios šalies statistikos metraštyje publikuojami ir kiti knygų prekybos duomenys. Tai knygų pardavimo bendrai bei atskirai leidinių, kuriems parduotos autorių teisės platinti vidaus rinkoje ir juos eksportuoti, metinės apyvartos lyginamieji keleto metų duomenys šalies valiuta, greta rodomi ir procentais, taip pat teikiama metinės prekybos apyvartos statistika pagal leidinių platinimo kanalus, skelbiamas leidėjų skaičius pagal Prancūzijos regionus [1, 126–127]. Anglijos „Statistikos metinėje apžvalgoje“ („Annual Abstract of Statistics“), kurią leidžia Centrinė statistikos valdyba, publikuojami bendrai knygų produkcijos ir jos tematikos duomenys (papildomai išskiriama grožinė literatūra) pagal pavadinimus ir jų procentinę sudėtį; nurodoma visų parduotų šalyje bei eksportuotų tokių leidinių pinigine vertė, o eksportuotų – ir procentinė dalis [1, 128–131]. Šiame leidinyje skelbiamos lėšos, kurias šalies gyventojai iš viso skiria knygoms, laikraščiams ir žurnalams įsigyti, nurodoma jų procentinė dalis, tenkanti knygoms [1, 134]. Išsamesnę leidybos statistiką nei Ispanijos statistikos metininkas „Anuario estadístico de Espana“ (nurodomi tik bendri knygų produkcijos pavadinimų ir tiražo statistiniai duomenys, iš kurių atskirai apibūdinamos knygos ir brošiūros bei jų leidimas pagal pagrindines šios šalies vietas [1, 138]) skelbia Italijos „Anuario statistico Italiano“: čia pateikiami bendri

knygų produkcijos statistiniai duomenys, apibendrinami pirmieji, pakartoti ir pataisyti leidimai pagal pavadinimų skaičių bei teikiamas jų bendras tiražas [1, 141–145]. Be to, šios šalies spaudinių statistika publikuojama leidinyje „Knygų prekyba Vakarų ir Rytų Europoje“ („Bock Markets in Western and Eastern Europe“) [1, 143]. Jame rodoma didžiausių Italijos leidyklų knygų produkcijos metinė apyvarta, eksporto ir importo šalys bei tokių leidinių kaina; pateikiama parduodamų leidinių per įvairias platinimo institucijas vertė šalies valiuta [1, 143]. „Austrijos statistikos vadove“ („Statistisches Handbuch für die Respublik Österreich“) skelbiami knygų produkcijos pavadinimų duomenys, greta teikiamas platinamų per knygynus ir kitus kanalus tokių spaudinių skaičius, jų pardavimo per knygynus procentinis įvertinimas [1, 205]. „Belgijos statistikos metraštis“ („Annuaire Statistique de la Belgique“) publikuoja knygų leidimo bendrai ir pagal tematiką pavadinimų statistiką, kuri lyginama su ankstesniųjų metų tokiais rodikliais [1, 206–207]. „Portugalijos statistikos metraštyje“ („Portugal Anuário estatístico“) nurodomas tik leidybos ir knygų prekybos firmų skaičius [1, 207–208]. Danijos „Statistikos metraštis“ („Statistik Arbog“) teikia knygų produkcijos bendrai, knygų ir brošiūrų atskirai; išsamios grožinės literatūros pagal žanrus; kitokios tematikos leidinių; mokyklų vadovėlių, literatūros, skirtos vaikams ir jaunimui, pavadinimų skaičių [1, 185]. Švedijos leidybos statistiniai duomenys, publikuojami „Švedijos statistikos metraštyje“ („Statistik Arsbok for Sverige“), rodo knygų leidimą šalyje pagal pavadinimus bei jų procentinį kitimą, palyginti su ankstesniaisiais metais; apibūdina grožinę literatūrą pagal pavadinimus, papildomai apibendrina šio tipo originalių ir verstinių į švedų bei kitas kalbas spaudinių leidimą pagal pavadinimus ir jų procentinę sudėtį; teikia jos procentinį palyginimą su visų kitų knygų skaičiumi [1, 185–187]. „Suomijos statistikos metraštis“ („Suomen Tilastollinen Vuosikirja“) rodo knygų leidimo bendrus pavadinimų duomenis ir kiek jų išleista suomių, švedų, kitomis kalbomis [1, 187–189].

Ši epizodinė ir kartu pažintinė kai kurių Europos bendrųjų statistikos šaltinių, kuriuose skelbiami spaudos duomenys, analizė tik patvirtina 1988 m. išsakytą M. B. Line nuogaštavimą, kad išspręsti skirtingų valstybių adekvataus tokių duomenų statistinio lyginimo problemą vargu ar pavyks visuotinai dėl nevienodo jų ekonominio, kultūrinio lygio [5, 58, 59], ir leidžia tik pritarti G. Larsson minčių teisingumui: įvairių šalių oficialiuose statistikos šaltiniuose kartais spaudos duomenys išsamesni bei įdomesni, nei teikiami „UNESCO statistikos metininke“ [4, 96]. Tačiau nuoseklūs ir galintys apibūdinti valstybių leidybą įvairiais aspektais statistiniai, kad ir kompiliaciniai, duomenys aktualūs tiek vietos, tiek užsienio tokios informacijos vartotojams. Pastariesiems jie tampa prieinami pralaužus Lietuvos politinės izoliacijos sienas. Nors ir nėra atlikta tyrimų, kas populiariesni – pirminiai ar kompiliaciniai spaudos statistikos šaltiniai, pirmumą galime teikti pastariesiems manydami, kad stokojama žinių, kam iš tiesų priklauso jų autorystė. Be to, dažnai juos publikuoja tik oficialiosios

bendrosios statistinės informacijos teikimo įstaigos, todėl paprastai tik į juos kreipiamasi. Tokiuose leidiniuose ne visada pateikiamos pastabos apie tikruosius rengėjus, o šie gali turėti išsamesnių duomenų apie spaudą. Tėnka naudotis tik čia publikuojamais statistiniais rodikliais. Lietuvos valstybingumo atkūrimo laikotarpiu paskelbtų SDLRV šaltiniuose tokių duomenų analizė rodo šio subjekto pasirengimą labiau populiarinti spaudos statistikos informaciją, nes įtraukti lentelių turinio duomenys ir anglų kalba. Be to, leidinyje „Lietuvos kultūros, spauda ir sportas“, be šalies spaudos rodiklių, skelbiami ir kai kurių pasaulio valstybių. Tai knygų produkcijos pasiskirstymas pagal kalbas pavadinimais ir procentais, serialinių spaudinių leidimas pagal pasirodymo dažnumą pavadinimų skaičiumi. Tik keliuose metininkuose tokia statistika pateikiama apie einamųjų metų knygas ir brošiūras, kituose teikiami tik ankstesnio laikotarpio duomenys: atsiliekama nuo einamojo laikotarpio 2–5 metais. Leidinyje, aprėpiančiame 2000 metus, kitų valstybių statistinių duomenų nėra. Toks epizodiškumas ir chronologinis atsilikimas netenkina adekvataus lyginimo net ir pagal pačius bendriausius rodiklius reikmių. Leidinio sudarytojai įtraukdami į jį įvairių valstybių spaudos duomenis, atrodytų, pasirenę teikti juos lyginimui ir teritoriniu aspektu, deja, adekvačiai tai daryti nelengva vien dėl to, kad vidaus ir išorės tokie rodikliai nesutampa pagal einamojo laikotarpio chronologijos ribas.

Išvados

LKR skelbtų spaudos statistikos duomenų analizė parodė, kad sovietmečiu ženklus jų sudėties pokyčius iš esmės nulėmė politinės ir ekonominės sanklodos ypatumai: penkmečiai bei jubiliejinės datos, perdėm ideologizuotas kai kurių įvykių vertinimas. Tam turėjo įtakos ir leidyklų planų kontrolės funkcijos priskyrimas įsikūrusiai spaudos statistikos tarnybai bei šios apskaitos kompiuterizavimo tikslai. LNB BKC spaudos statistikos leidiniuose teikiami iš esmės nepasikeitę jo pirmtako LKR 1981–1990 m. šioje veikloje susiformavę duomenys. Lietuvos valstybingumo tvirtinimosi pradžioje LNB BKC stengėsi ištaisyti sovietinės ideologijos akibrokštus – atsisakyta grožinės literatūros periodizacijos, ankstesnė spaudinių klasifikavimo schema pakeista UDK. LNB BKC spaudos statistikos šaltiniuose išlaikytas pagrindinių statistinių kokybinių rodiklių tęstinumas. Tačiau kai kurie jų sudėties pokyčiai netenkina spaudos statistikos tikslų išsamumo, nuoseklumo bei aktualumo prasme. Skirtingai nei anksčiau, nebepateikiama viso laikotarpio, pradedant 1940 m., spaudinius apibendrinanti statistika pagal pačius bendriausius požymius: tipus ir rūšis, teksto kalbas, grožinės literatūros leidimo, nors tokių duomenų vienodumui teorinių nuostatų kaita neturėjo įtakos. Skelbiama tokios chronologijos tik eksteritorinių Lietuvos grožinės literatūros ir tautosakos leidinių vertimų statistika pagal pasaulio kalbas. Nepagrįstai

nebetęsiamas leidėjų knygų produkcijos pagal atskiras ekonominės raiškos ir administracinio pavaldumo grupes apibendrinimas, pradėtas taikyti 1990 m. leistajai spaudai atsižvelgiant į laisvosios rinkos ypatumus. Dėl pernelyg didelio leidėjų skaičiaus, kurių produkcijos duomenys neapibendrinti, SDLRV nebeteikia tokios statistikos savo šaltiniuose. Sumažėjo kiekybinių rodiklių LNB BKC leidiniuose. Atsisakyta rengti ir skelbti iš pradžių vienus, o vėliau ir kitų spaudinių kainos 1994–1995 m., spaudos lankų 1995–1996 m. duomenis. Pastarieji svarbūs intelektinio, kūrybinio įvairių autorių bei sričių produktyvumo mastams rodyti, o atspaudai – ir popieriaus sąnaudoms apibendrinti. Netradicinės informacijos laikmenoms, išskyrus akliams, LNB BKC netaiko išsamesnio statistinio apibūdinimo. Apsiribojama bendraisiais rodikliais. Kaip ir LKR spaudos statistikos šaltiniuose, serijinių leidinių duomenys neadekvatūs neserijiniams. Jie ne tokie išsamūs.

Sovietmečiu SDLRV skelbti spaudos duomenys ypač nenuoseklūs. Nepaisant kai kurių spaudos statistinių rodiklių įvairumo apraiškų valstybingumo atkūrimo laikotarpio pradžioje, šio subjekto bendruosiuose ir specializuotuose leidiniuose pastebima jų sudėties vienodinimo tendencija.

Visuomenei skelbiamų statistinių duomenų nuoseklumas, perimamumas, aktualumas turėtų būti tie kriterijai, kurie tenkintų įvairių informacijos laikmenų tokios apskaitos reikmes tiek šalies, tiek tarptautiniu mastu. Būtina programa vietos lygmeniu. Antraip statistika bus neišsami, neapreps visų informacijos laikmenų tipų ir rūšių, jas netolygiai ir nenuosekliai apibendrins, kai kurias apibūdins tik bendrai (dažniausiai tik pavadinimų skaičiumi; pasaulyje tiražo rodymas yra retenybė), neteiks platesnių duomenų ne tik pagal specifinius, bet ir visoms informacijos laikmenoms būdingus požymius; iš neserialinių leidinių tik tradicinė knygų produkcija išsiskirs išsamesniu statistiniu apibendrinimu.

Įteikta 2001 m. gruodžio mėn.

NUORODOS

1. CYBULSKI, Radosław. *Książka na świecie*: Produkcja wydawnicza w latach 1980–1985. Wrocław: Ossolincum, 1990. 246 p. ISBN 83-0403564-2 7
2. GRENDIENĖ, Palmira. Lietuvos TSR spaudos statistika. Jos automatizavimo perspektyvos. Iš *Iš bibliografijos aruodų*: medžiaga moksl. prakt. konf. „Valstybinės bibliografijos raida ir perspektyvos Tarybų Lietuvoje“ (Vilnius, 1985 m. bal.). Vilnius, 1985, p. 83–84.
3. *Estija, Latvija, Lietuva = Estonia, Latvia, Lithuania*: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys, 1991–. Vilnius, 1991–. ISSN 1019-9748.
4. LARSSON, Gunilla. Bibliografinės statistikos taptautinis standartizavimas. *Bibliografijos žinios* '94. Vilnius, 1995, p. 96.

5. LINE, Maurice B. UAP and statistics. Iš *Papers and proceedings of the Post IFLA Conference Workshop on Statistics, held in Nairobi, Kenya, from 25h to 27th August, 1984*. Pert, 1986, p. 58–59.
6. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro nuostatai. Fatv. 1993 03 27. *Bibliografijos žinios* '93. Vilnius, 1994, p. 21.
7. *Lietuvos TSR spaudos statistika*: Lietuvos TSR knygų rūmų leidinys. 1957 –. Vilnius, 1957–1989; *Lietuvos spaudos statistika*: Lietuvos knygų rūmų leidinys. 1990 –. Vilnius, 1990–1991; Lietuvos nac. M. Mažvydo b-kos Bibliografijos ir knygotyros centras. 1992 –. Vilnius, 1992–2001. ISSN 1392–2238, ISBN 9986-530-98-9.
8. *Lietuvos statistikos metraštis*: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys. 1964 –. Vilnius, 1964–2001. ISSN 1648–0872.
9. *Lietuvos statistikos metraštis*: Centralinio statistikos biuro leidinys. 1927 –. Kaunas, 1929–1939, Vilnius, 1940.
10. *Lietuvos kultūra, menas ir spauda*: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys. 1990 –. Vilnius, 1990–1993; *Lietuvos kultūra, spauda ir sportas*: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys. 1994 –. Vilnius, 1994–1996; *Lietuvos kultūra, spauda ir sportas = Culture, press and sport in Lithuania*: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys. 1996 –. Vilnius, 1996–1997; *Kultūra, spauda ir sportas = Culture, press and sport*: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys. 1998 –. Vilnius, 1998–2001. ISSN 1648-0872.
11. MICKEVIČIŪTĖ, Jurgita. Spaudos statistika Lietuvoje. *Bibliotekų darbas*, 1989, rugsėjis, p. 10–11.
12. *Recommandation révisée concernant la normalisation internationale des statistiques relatives à la production et la distribution de livres, de journaux et de périodiques*. Paris: UNESCO, 1985. 77 p.
13. Recommendation concerning the International Standardization of Statistics relating to Book Production and Periodicals: adopted by the General Conference at its thirteenth session, Paris, 19 November 1964. *Unesco's standarting-setting instruments*, 1981, section V.3. B. 1. 12 p.
14. SCHWENS, Ute. Feasibility of Exploiting Bibliometric Data in European National Bibliographic Databases. *International Cataloguing and Bibliographic Control*, 1999, vol. no. 3, p. 76–78.
15. *Statistical Yearbook UNESCO*. 1964 –. Paris, 1964 –. ISSN 0082-7541.
16. ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Lietuvos ir liutaninių spaudinių statistinio stebėjimo požymiai ir jų sisteminimo raida 1918–1998 m. *Knygotyra*, 1999, t. 35, p. 196–214.
17. ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Lietuvos TSR knygų rūmų statistinės informacijos automatizuota sistema. Iš *Bibliotekinių bibliografinių ir informacinių sistemų tobulinimo kryptys Respublikoje*: pranešimų tezės (Vilnius, 1988 m. lapkričio 23–24 d.). Vilnius, 1988, p. 148.
18. ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Spaudos statistikos automatizavimas: dabartis ir ateitis. *Bibliotekų darbas*, 1987, rugpjūtis, p. 7–8.
19. ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Spaudos statistikos automatizavimas – informacijos vartotojų aptarnavimo priemonė. *Knygotyra*, 1990, t. 16, sąs. 2, p. 58–89.
20. ŠARLAUSKIENĖ, Angelė. Valstybinės dokumentų statistikos raida pasaulyje ir jos tikslai šiuolaikinių poreikių kontekste. Iš *Bibliografija* '99. Vilnius, 2000, p. 49–57.
21. *Švietimas*: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidinys. 1997 –. Vilnius, 1997–2001. ISSN 1392-9785.
22. *Tarybų Lietuvos kultūra*: trumpas statistikos rinkinys. Vilnius: Mintis, 1987, p. 30–32.
23. ŽEIMANTAS, Liubomiras. Jubiliejinis spaudos statistikos leidinys. *Liaudies ūkis*, 1991, kovas, p. 34.

24. *Единая схема классификации литературы для книгоиздания в СССР*. Москва: Книга, 1977. 466 с.
25. ГОРБУНОВА, Т.С. Стандартизация статистики выпуска книг и периодических изданий в международном масштабе. *Советская библиография*, 1964, март, с. 125.
26. *Методика статистического учета произведений печати СССР*. Москва: Всесоюзная книжная палата, 1974. 21 с.
27. *Положение о государственном статистическом учете издательской продукции СССР*. Утв. приказом Госкомиздата СССР от 06.01.82, № 6. Москва: Всесоюзная книжная палата, 1981. 24 с.
28. *Резолюции и положения, принятые IX совещанием директоров книжных палат союзных и автономных республик*. Москва: Всесоюзная книжная палата, 1950. 36с.

THE OFFICIAL SOURCES OF PUBLISHING STATISTICS OF LITHUANIA FROM 1940 TO 2000

ANGELE ŠARLAUSKIENĖ

Abstract

The official subject of Lithuanian Publishing Statistics, responsible for the direct arrangement of information for all publishing production, is Chamber of Book of Lithuania. It worked from 1945 to 1992. From 1992 to nowadays, its arrangements are proceeded by Bibliography and Book Science Center incorporated in area of Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. Since 1957 the statistical records of publishing production are being published in continuing edition "Lithuanian Publishing Statistics" which defines the statistical records of non-periodical and serial documents. Up to now, however, these data do not reflect the comprehensive content and still lack the chronological description. Despite the fact, that since 1957 these data were compiled by Department of Statistics to the Government of Republic of Lithuania and published in general and special editions, making the comparison with primary publications, they are not so consistent and comprehensive. Besides, one should accept, that the official recordings of statistical data are defined only in the area of the private matters of the country, which is directly responsible for such information. In other words, such information is not so far internationally defined. However, one should also accept, that there still exist the traditional mode of delivering of information, which can be simply printed on the sheet of paper. Therefore, in order to find the way for bypassing such obstacles, one may possess the data of statistical records which may provide all possible information for these aspects. Nevertheless, up to now some data are presented only in the general form, which, for instance, reflect only the number of titles and provide no any information of the copies number. It could happen so that one will be unable to get the comprehensive information of the documents based not only on the specified but also on the general attributes. Finally, it could be so, that for all non-periodical publication only the traditional book productions will have the comprehensive statistical analysis.